

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om Institutet för de inhemska språken

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om Forskningscentralen för de inhemska språken revideras helt och hållet genom att det stiftas en ny lag om Institutet för de inhemska språken. I den föreslagna lagen preciseras institutets uppgifter, i syfte att undvika överlappningar med den forskning som

bedrivs vid universiteten. Genom lagen betonas institutets roll som expertmyndighet när det gäller språk och språkvårdsmyndighet. Enligt förslaget kvarstår institutet som ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2012.

ALLMÄN MOTIVERING

1 Nuläge

1.1 Lagstiftning och praxis

Forskningscentralen för de inhemska språken – organisation, personal och ekonomiska resurser

Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis) är en språkforsknings- och sakkunniginstitution vars mål är att öka kunskapen om de inhemska språken och deras samhälleliga och kulturella ställning samt att skapa förutsättningar för språklig jämställdhet i Finland. Focis grundades 1976 genom en sammanslagning av flera statsunderstödda stiftelser och andra aktörer. Forskningscentralens ursprungliga uppgift var forskning och språkvård i finska och svenska, forskning rörande med finskan besläktade språk samt samisk språkvård. År 1996 fick forskningscentralen dessutom i uppgift att sörja för forskning och språkvård i teckenspråk och romani i Finland.

Focis är ett ämbetsverk som tillhör undervisnings- och kulturministeriets bokföringsenhet. Tidigare användes benämningen ministeriets betalningsställe. För Focis resultatstyrning svarar högskole- och forskningsenheten vid undervisnings- och kulturministeriets utbildnings- och forskningspolitiska avdelning. Focis leds av en direktör. Denne svarar för att forskningscentralens uppgifter

blir utförda på ett effektivt, ekonomiskt och framgångsrikt sätt. Forskningscentralens organisation består av sju avdelningar, som sköts av varsin avdelningschef som utnämns på viss tid och sköter uppdraget vid sidan av sina egna sakkunniguppdrag.

De olika sakkunnigorganen vid Focis är språknämnderna för finska, svenska, samiska, romani och teckenspråk. Nämnderna består av utomstående sakkunniga samt Focis sakkunniga, och har i uppgift att inom respektive språk fatta beslut om språkliga rekommendationer av principiell eller allmän betydelse. Focis har också en delegation som företräder ett brett spektrum av utomstående intressegrupper.

Focis finansiering består av finansieringen av driftskostnader för ämbetsverket som godkänts i statsbudgeten samt tippningsvinstmedel och inkomster från försäljning av avgiftsbelagda språktjänster och produkter. Därutöver har i synnerhet forsknings- och samlingsprojekten erhållit extern finansiering från Finlands Akademi och andra aktörer. År 2010 uppgick Focis sammanlagda budgetfinansiering till 5 269 000 euro, och av detta belopp var 2 557 000 euro finansiering av driftskostnader och 2 712 000 euro tippningsvinstmedel. Därtill har intäkterna från den avgiftsbelagda språkservicen och försäljningen av böcker inbringat cirka 500 000 euro per år.

År 2010 var det sammanlagda antalet årsverken vid Focis 103,9. Av personalen hade 40 personer anställning i tjänsteförhållande. År 2010 fördelade sig årsverken enligt följande: finska språket 55, svenska språket 11, romani 2, samiska språk 2, teckenspråk 1 och finsk-ugriska språk 3 årsverken. År 2010 motsvarade antalet anställda i personalen inom Focis förvaltning, direktören inberäkнад, vid IT-enheten, i utvecklingsuppgifter och vid biblioteket sammanlagt 21 årsverken.

År 2010 anställdes därtill personal anställd för viss tid i digitaliseringsuppgifter för 8,9 årsverken. Det var frågan om regeringens s.k. stimulanspaket för 2010, bl.a. i syfte att främja sysselsättningen bland unga.

Uppgifter och samarbetsparter

Forskningscentralens uppgifter har fastställts i lagen om forskningscentralen för de inhemska språken (48/1976) och förordningen om forskningscentralen för de inhemska språken (1213/1993). Enligt lagens 1 § finns det en forskningscentral för de inhemska språken för forskning och språkvård rörande finska och svenska språken, för forskning rörande med finskan besläktade språk samt för samisk språkvård. Forskningscentralen har också i uppgift att svara för forskning och språkvård rörande teckenspråk och romani i Finland.

I förordningens 1 § preciseras forskningscentralens uppgifter som följer:

1) att bedriva forskning i finska och svenska, i samiska och andra med finskan besläktade språk samt i teckenspråk och romani i Finland;

2) att utveckla och vårda finskan, svenskan, samiskan samt teckenspråk och romani i Finland;

3) att utarbeta ordböcker och andra publikationer som beskriver språken;

4) att sammanställa och utveckla samlingar av språkligt material och upprätthålla dem i form av offentliga nationella arkiv, samt

5) att utveckla det uralistiska biblioteket som ett offentligt forskningsbibliotek och utöka dess samlingar.

Focis uppgifter fördelar sig på sådana funktioner som gäller nutida språkbruk och sådana som gäller äldre språkliga former. Focis

huvudsakliga uppgifter handlar om språkvård (bl.a. Språkbyrån), utarbetande av ordböcker, forskning samt upprätthållande av samlingar och arkiv. Focis upprätthåller också ett omfattande bibliotek över det finska språket och därmed besläktade språk. I många fall handlar det om överlappande funktioner. Utarbetandet av ordböcker för nutida språk och språkvård är nära sammanlänkade med varandra, och språkvården har nytta av de resultat forskningen kommer fram till. Ordboksarbetet och forskningen baserar sig på forskningscentralens arkiv och samlingar. I dagens värld utgör IT-tjänsterna en väsentlig del av språkvården, forskningen, sammanställandet av ordböcker och upprätthållandet av forskningscentralens samlingar.

Syftet med språkvården är att främja ett mångsidigt och ändamålsenligt språkbruk för de inhemska språken och för namnskicket genom att stödja språkbrukarna särskilt ifråga om språkbruket i skrift. Focis strävar att uppnå dessa mål genom att erbjuda mångsidiga språktjänster, ge information och anvisningar om språkbruk via olika kanaler samt genom samarbete med aktörer som påverkar det offentliga språkbruket. I fråga om samiska, teckenspråk och romani stödjer Focis växande domäner för språkbruket.

Syftet med utarbetandet av ordböcker är att producera en aktuell ordbok över det moderna finska språket, dvs. Kielitoimiston sanakirja (Språkbyråns ordbok) samt kulturellt betydelsefulla ordböcker som belyser nuspåspråkets bakgrund och den språkliga utvecklingen, den finska dialektordboken Suomen murteiden sanakirja och en ordbok över Finlands svenska folkmål. Ordböckerna utnyttjas av och är till nytta för såväl professionella språkbrukare som den stora allmänheten.

När det gäller finskan, handlar det om språkvård för standardisering av ett fungerande allmänspråk. Svenskan som används i Finland ska följa standardsvenskan. Normeringen riktar in sig på såväl ordförråd och namnbestånd som grammatikaliska aspekter och rättstavning. Sakkunnigorgan inom språkvården är språknämnderna vid Focis, vars medlemmar består av professionella språkbrukare inom olika sektorer av samhället. Rekommendationer gällande språkvård och namnskick publiceras i handböcker,

språkvårdstidskrifter och på Focis webbsidor. Till språkvården hör också språkvårds- och namntjänster i syfte att höja nivån på språkbruket inom medierna, i undervisningen och hos myndigheterna samt i offentligheten. I detta sammanhang utnyttjas Focis forskningsresultat, vilket i synnerhet bidrar till att förbättra ämbetsspråket och medborgarnas möjligheter att få betjäning på ett begripligt språk. Focis ger utlåtanden gällande ordförrådet, namnbeståndet och myndighetsspråket samt granskar namnen på kartor. Focis språkvårdskurser har en kundkrets som omfattar bl.a. FPA, kommunerna, ministerierna, domstolarna, medier såsom t.ex. Yle och dagstidningarna, samt översättare. För Focis svenska språkvård är också läroböckerna på svenska en viktig målgrupp. Språkvården för EU och myndighetsspråkvården samt det nordiska samarbetet kring myndighetsspråket utgör också en viktig del av språkvården.

Focis publikationer om språkvård omfattar bl.a. språkbyråns handböcker i rättstavning och namnskick, tidskrifterna Kielikello som informerar om finsk språkvård och Språkbruk som informerar om svensk språkvård. Artiklar om språkvård publiceras dessutom på Focis webbplats. Därtill strävar Focis att påverka det offentliga språkbruket via intervjuer och uttalanden i medierna, genom att delta i arbetsgrupper på olika områden, som bl.a. Lääketieteen sanastolautakunta (nämnden för medicinsk terminologi på finska), och i projektet för lokalisering av datateknik.

Forskningen vid Focis riktar huvudsakligen in sig på det finska språket. Valet av forskningsobjekt har närmast styrts av samhällets språkliga behov och deras prioriteringsordning med beaktande av verksamheten vid Focis. Inriktningar som valts ut på denna grund är undersökning av texter inom den offentliga förvaltningen samt möten mellan medborgare och myndigheter i olika ärenden, eftersom medborgarna ofta har svårt att förstå myndighetstexter. I valet av forskningsämnen beaktas att dessa ska bidra till ökad språklig demokrati, vilket är själva kärnan i Focis verksamhetsidé. En annan viktig inriktning har handlat om att följa med de förändringar språkbruket genomgår såväl i tal som i skrift. Forskningsresultaten tillämpas både inom Focis egen språk- och namnvård

och i framställningen av nutida ordböcker. Den språkvård som bedrivs vid språkbyrån och sammanställningen av språkbyråns ordbok fordrar en långsiktig och systematisk uppföljning och undersökning av hur språket förändras.

Focis tar initiativ och samordnar i synnerhet forskning inom forskningscentralens kärnområden. På senare år har Focis deltagit i flera projekt som finansierats av Finlands Akademi och i några samarbetsprojekt med universiteten.

Ett av Focis områden är utarbetandet av ordböcker. Vid Focis sammanställs fyra ordböcker, som började utarbetas redan innan Focis grundades 1976. Språkbyråns ordbok beskriver ordförrådet i nutida finskt allmänspråk, hur detta används och de allmänspråkliga normerna. Materialet plockas bl.a. ur pressen, litteraturen och på webben. Ordboken utkommer dels utan avbrott i form av en ständigt uppdaterad elektronisk version (MOT-ordböcker, 2008) samt i tryckt form (senast 2006). Verket innehåller 100 000 sökord.

Vid Focis pågår dessutom tre projekt med ordböcker som presenterar äldre språkformer. Innan forskningscentralen grundades drevs projekten med statsunderstöd inom ramen för Sanakirjasäätio respektive Folkmålskommissionen. År 1976 överfördes projektet Suomen murteiden sanakirja (ordbok över finska dialekter) och materialet som samlats in för ändamålet, en samling ordsedlar i kontext med över 8 miljoner ord, till Forskningscentralen för de inhemska språken. Från Sanakirjasäätio överfördes också Vanhan kirjasuomen sanakirja (ordbok över äldre finskt skriftspråk) och från Folkmålskommissionen Ordbok över Finlands svenska folkmål.

I ordboksarbetet tillämpas den nyaste datatekniken och manuskripten sammanställs elektroniskt med program som utvecklats för ordböcker. Ordböckerna grundar sig på mycket omfattande arkiv, där materialet samlats in under 1900-talets första decennier. De redaktionella principerna utarbetades på 1970-talet. Att välja ut, behandla och analysera samt skriva artiklar för varje ord är krävande och tar flera årtionden i anspråk.

Historian, nuläget och framtiden för den finska dialektordboken, ordboken över äldre finskt skriftspråk och ordboken över Finlands svenska folkmål kartlades 2009. Samtidigt utvärderades hur lång tid det ännu tar innan ordböckerna är färdigställda, i vilken grad man hänvisar till ordböckerna i litteraturen samt ordböckernas kulturella betydelse. Första bandet av ordboken över finska dialekter utkom 1985 och det åttonde och hittills senaste 2008.

Ordbok över Finlands svenska folkmål, band 1, utgavs 1982. Senast utkom band 4, år 2007. Ordboken ska enligt planen omfatta sju band.

Hänvisningar till ordböckerna, bland annat i centrala vetenskapliga tidskrifter om det finska språket, förekom relativt sällan 1986—2008. Å andra sidan bör det beaktas att användningen av ordböcker inte alltid dokumenteras inom forskning eller annat bruk, och att det handlar om användning av ofullbordade verk. Forskarnas och den stora allmänhetens användningsmöjligheter är begränsade så länge ordböckerna är under arbete och materialet inte är tillgängligt i elektronisk form. Det finns en plan för utgivning av ordböckerna i elektronisk form som delvis verkställs under 2011. Utgivningen i elektronisk form kommer att öka användningen av dem och antalet hänvisningar till dem i vetenskapliga journaler anmärkningsvärt.

I utredningen konstaterades att det ges ut enspråkiga ordböcker över samtliga levande kulturbärande språk. Utöver det vetenskapliga värdet har dessa också ett allmänt kulturellt värde. Focis historiska ordböcker är av särskild betydelse för språkforskningen, dokumenteringen av äldre folkkultur, samhällsligt liv och annan historia samt för kompetensen för utarbetandet av ordböcker vid Focis. Under arbete finns dessutom en webbversion av ordboken över karelska språket från 2006 och en ordbok i voguliska, som blir klar inom några år.

Focis upprätthåller och utvecklar en forskningsinfrastruktur av nationell betydelse, och har hand om språkligt och kulturellt sett värdefulla samlingar av språkligt material. Dessa behövs särskilt inom forskningen, utarbetandet av ordböcker och språkvården vid Focis, men också för forskning och undervis-

ning på området i största allmänhet. Focis utvecklar ständigt sina elektroniska tjänster i form av databaser och elektroniska samlingar med språkligt material på webbsidorna. Focis bibliotek medverkar i det riksomfattande nätverket för bibliotek och i projektet för ett digitalt nationalbibliotek som syftar till att främja tillgången till och användningen av bibliotekens, arkivens och museernas centrala nationella informationsresurser i datanäten genom bl.a. ett gemensamt kundgränssnitt och en gemensam lösning för långtidsförvaring. I fråga om samlingarna samarbetar Focis med bland annat Finska litteratursällskapet, Svenska litteratursällskapet och centralen för datateknik för forskning, CSC. Utöver grundläggande informationsteknologi svarar Focis IT-experter också för sådan informationsteknologi som stödjer innehållsmässiga funktioner och för utveckling av denna. IT-experterna har till uppgift att bl.a. upprätthålla och utveckla system för redigering av strukturerade ordböcker, språkvårdens databaser och de elektroniska samlingarna.

Enligt bestämmelserna i författningen som gäller Focis svarar forskningscentralen förutom för de finska och svenska språken också för samiska språk, romani och teckenspråk i Finland. För vart och ett av dessa finns en språknämnd som består av utomstående sakkunniga. Därtill ska Focis öka kunskapen om minoritetsspråken och språkgemenskapernas rättigheter, belägenhet och behov samt stödja vitaliseringen av hotade språk. I fråga om enskilda språk arbetar Focis med att främja språkbruket samt med att vårda och forska i språket. Minoritetsgruppernas organ och organisationer, bl.a. Sametinget och Finlands Dövas Förbund, svarar för språkpolitiken och utvecklingen för dessa språks del. För forskning och undervisning svarar instituten för respektive minoritetsspråk, som t.ex. Giellagas-institutet vid Uleåborgs universitet och teckenspråkscentret vid Jyväskylä universitet.

Focis har utarbetat flera språkpolitiska program: programmet för det finska språket utkom 2009, programmet för det svenska språket 2003, programmet för romani 2009 och programmet för teckenspråk i Finland utarbetades med Finlands Dövas Förbund och utkom 2010. Samtliga program uttrycker en

oro för såväl nationalspråkens som de andra språkens framtid och betonar att språkens livskraft beror på såväl samhälleliga som individuella lösningar. En bärande tanke är parallellspråkighet: att uppmuntra till att använda det egna språket i olika sammanhang vid sidan om de andra språk som behövs. Focis är sakkunnig i språkfrågor både när det gäller språklagstiftning och språkvård.

Focis forskningsprojekt undersöker det ofentliga språkbruket och utvecklingstenden- ser inom nuspråket på områden som är centrala för verksamheten vid Focis, såsom myndighetstexter, grammatik, namnskick, skriftspråkets utveckling samt språklig variation och växelverkan. Forskningen stödjer språkvårdsarbetet och ökar allmänhetens språkmedvetenhet.

År 2008 utförde undervisningsministeriet en utvärdering av infrastrukturen, enligt vilken Focis språksamlingar utgör en forskningsinfrastruktur av stor nationell betydelse. Syftet med samlingsarbetet är att upprätthålla, utveckla och göra samlingarna tillgängliga för den breda allmänheten. Särskilt samlingarna i elektronisk form som finns på webben utökas så att forskningscentralen, övriga forskare, myndigheterna och den breda allmänheten kan dra nytta av dem.

Focis betjänar samtliga medborgare och i synnerhet professionella språkbrukare. Medborgarna erbjuds service via tidskrifterna Kielikello och Språkbruk, genom personlig rådgivning samt genom anvisningar och samlingar på webbplatsen. Focis stödjer olika samhälleliga aktörers arbete med språket bl.a. genom att ställa upp med språkexpertis i olika arbetsgrupper, ge ut Språkbyråns finska ordbok och handböcker, ta ställning i aktuella språkfrågor samt genom att fungera som en del av forskarsamfundet. Focis har gemensamma forskningsprojekt med flera universitet. Bland de gemensamma forsknings- och publiceringsprojekten kan nämnas projektet Iso suomen kielioppi (Stora finska grammatiken) som finansieras av Focis, Helsingfors universitet samt Finlands Akademi. I samarbete med Finska litteratursällskapet har verket dessutom nyss getts ut i en gratisversion på webben.

I delegationen för Focis, språknämnderna och andra grupper ingår sakkunniga på olika

områden i samhället. Betydande samarbets- parter för Focis är bl.a. statsrådets kansli, justitieministeriet och Utbildningsstyrelsen samt Folkpensionsanstalten och Rundradion. Forskningscentralen samarbetar också med redaktionerna för flera dagstidningar och har etablerat täta kontakter med närstående vetenskapliga sällskap, som bl.a. Finska litteratursällskapet (SKS), Svenska litteratursällskapet i Finland och Suomalais-Ugrilainen Seura (finsk-ugriska sällskapet). Tillsammans med SKS och Finlands hembygdsförbund ger Focis ut tidskriften Hiidenkivi. Det internationella samarbetet är aktivt, i synnerhet med språkvårds- och forskningsinstitut i de andra nordiska länderna och Estland, men också med forskningsinstitut och forskarsamfund i det övriga Europa.

Forskningen i finska, svenska och samiska vid universiteten

I oktober 2009 utfördes en enkät vid universiteten angående deras lingvistiska resurser. Enkäten riktade sig till läroämnena i engelsk filologi, fransk filologi, det svenska språket, tysk filologi, finsk-ugriska språk, det finska språket och rysk filologi vid samtliga finländska universitet. Universiteten ombads uppge antalet anställda med ordinarie tjänst, tjänst på viss tid eller arbetsavtalsförhållande. Enligt enkäten finns det något fler högre forskartjänster i engelsk filologi (43) än i det finska språket (40). Det finns också fler professorer i engelsk filologi (27) än i finska. År 2009 kom svenska språket på tredje plats med 28 forskartjänster, följt av tysk filologi 24, rysk filologi 17, fransk filologi 11 samt finsk-ugriska och östersjöfinska språk med sammanlagt 7 tjänster. Det finns sammanlagt fem tjänster i samiska vid universiteten i Finland: Helsingfors universitet och Lapplands universitet har en lektor var. Uleåborgs universitet har en professor, en lektor och en lärare.

Organisationer som företräder minoritets- språk och andra centrala aktörer på språk- forskningsens område

Sametinget har i uppgift att ta hand om samernas eget språk och deras kultur samt de-

ras ställning som ursprungsbefolkning. Vid Sametinget finns Språkrådet för samiska, som det föreskrivs om i sametingslagen. I rådet ska ingå en medlem för vart och ett av de samiska språken i Finland. Samiska språkrådet bereder språkpolitiska handlingar och utlåtanden, utvecklar samespråken i Finland och utfärdar anvisningar. Det språkpolitiska arbetet går ut på att uppfölja hur samiskan förverkligas och att granska de språkliga förhållandena. Focis språkvårdare i samiska fungerar som ständig sakkunnig vid språkrådets sammanträden. Vid Sametinget finns två tjänstemän som svarar för språkrådets ärenden. Sedan 1971 har det språkliga samarbetet mellan samerna i Norden fungerat via samiska språknämnden som finns vid Samerådet (sameföreningarnas nordiska samarbetsorgan). Samiska språknämnden är organ för Samernas parlamentariska råd och är samefolkets gemensamma beslutande organ i frågor som gäller det samiska språket. Språknämndens mål är att bevara och främja det kulturarv som samiskan är en del av, och att därmed fungera som ett professionellt sakkunnigorgan, som har i uppgift att förena och förenhetliga åtgärder som gäller det samiska språkbruket och språkvården samt att fungera på riksnivå som informatör mellan de samiska språkliga organen och att samordna arbetet med samiskan. Samiska språknämnden består av tolv medlemmar, som företräder de samiska språkgrupperna i Sverige, Finland, Norge och Ryssland. Sametinget har en språksäkerhetssekreterare, en sekreterare för språkärenden och översättare, men inga forsknings- eller utbildningstjänster.

Det finns en samisk språknämnd underställd Focis med företrädare för samtliga samiska språk som talas i Finland, dvs. enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska. Nämnden har i uppgift att utfärda principiella och allmänna rekommendationer om språkbruket på samiska. Vid Focis finns en heltidstjänst för språkvård i nordsamiska samt en tjänst på deltid för språkvård i enaresamiska. Utvecklingen av skoltsamiskan sköts i form av projektarbete. Forskarna i samiska vid Focis bor och arbetar inom det samiska språkområdet i Lappland.

Enligt delegationen för romska ärenden, som är underställd social- och hälsovårdsmi-

nisteriet, har Focis och dess språknämnd för romani ett särskilt ansvar för skötseln av romani. Romani omnämns i grundlagen. Språknämnden för romani vid Focis har gett ut ett språkpolitiskt program för romani våren 2009. Hösten 2009 färdigställdes ett politiskt program för romerna i Finland på social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde. Programmet beaktar även främjandet av romani. Målet är att bevara romani i Finland, eftersom de sista årsklasserna – inte generationerna – som talar romani lever nu. Den finländska romanins dialekt "kaalo" talas endast i Finland. Helsingfors universitet har inlett undervisning i romani.

Focis och Finlands Dövas Förbund har redan en längre tid samarbetat i frågor rörande teckenspråk. År 1996 fogades bestämmelser om forskning och språkvård i teckenspråk till författningen om Focis. Den första grundordboken i teckenspråk utkom 1998 och en ordbok över teckenspråket lades ut på webben 2003. Arbetet med korpusar har utförts gemensamt av Finlands Dövas Förbund, Focis samt Helsingfors och Jyväskylä universitet. Språknämnden för teckenspråk svarar för både det finska och det finlandssvenska teckenspråket.

Utbildningsstyrelsen sköter inom ramen för sitt verksamhetsområde ärenden som gäller samiska, romani, minoritetsspråk och invandrare.

Focis samarbetar också med Terminologicentralen TSK (f.d. Centralen för teknisk terminologi). Terminologicentralen har tidigare verkat i anslutning till Focis. Terminologicentralen TSK erbjuder sina kunder information om termer och terminologiskt arbete inom olika specialområden samt sakkunnigtjänster på området. Den viktigaste målgruppen är näringslivet och den offentliga sektorn. Terminologicentralen ansvarar både för allmännyttiga tjänster (termbanken, biblioteket) och projekt med särskild finansiering.

Forskningscentralen för de inhemska språken utgör en del av infrastrukturen för den humanistiska forskningen och har i den egenkapen kontakt med flera organisationer i frågor som rör forskning, arkiv och bibliotek. Vissa av aktörerna har ett gemensamt förflutet med Focis. Bland dem finns Finska litte-

ratorsällskapet, Svenska litteratursällskapet, Terminologicalcentralen TSK och Suomalais-Ugrilainen Seura.

Finska litteratursällskapet (SKS) är ett vetenskapligt sällskap grundat 1831, som framför allt värnar om folkloristik, litteratur och det finska språket. Sällskapet fokuserar i första hand på folkloristik och litteratur, inte på det finska språket. Därtill är sällskapet en nationell minnesorganisation, ett nationellt forskningsinstitut och en kulturorganisation. Liket Focis ingår den i infrastrukturen för den humanistiska forskningen och ska bidra till, förmedla och bedriva forskning i det finska kulturarvet samt ägna sig åt publikations- och informationsverksamhet. Finska litteratursällskapet och Focis samarbetar i fråga om publikationer.

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) grundades 1885 och är ett vetenskapligt sällskap vars syfte är att bevara, utveckla och förmedla Finlands svenska kulturarv. Det fokuserar på finlandssvensk litteratur, kultur och forskning. Utöver skönlitterära och vetenskapliga skrifter förmedlar SLS även språkinformation samt den muntliga och skriftliga traditionen.

Focis och SLS har ett gemensamt förflutet, och därtill finns det kontaktytor mellan Focis och SLS arkivfunktioner. Projektet ”Ordbok över Finlands svenska folkmål” som numera handhas av Focis, inleddes 1959 vid SLS. År 1976 överfördes projektet till Focis, och SLS förlag har svarat för utgivningen av band 4 och kommer också att svara för utgivningen av de följande delarna (band 5—7). Då Focis grundades överfördes också den statsunderstödda namnvården och språkrådgivningen från SLS till Focis. Focis ansvarar för upprätthållandet av ett namndelsregister, medan ortnamnssamlingarna fortfarande är i SLS språkarkivs ägo. Motsvarande finska funktioner har koncentrerats till Focis. Nyssnämnda funktioner vid SLS som tangerar Focis sköts vid SLS arkiv, och resurserna för detta motsvarar ett årsverke. Focis och SLS samarbetar för närvarande kring utgivningen av den svenska dialektordboken. I ordboksarbetet använder sig Focis av en kopia av registret över SLS dialektsamlingar.

Suomalais-ugrilainen seura (Finsk-ugriska sällskapet, SUS) är ett av de äldsta och störs-

ta vetenskapliga sällskapen i Finland. Alltsedan SUS grundades (1883) har det verkat i syfte att främja forskningen rörande de uraliska och altaiska språken samt rörande kulturen, folktron, folkdiktningen och förhistorian hos de folk som talar dessa språk. I synnerhet de första åren låg fokus på fältarbete. Småningom flyttades tyngdpunkten alltmer mot publicering av insamlat material och forskning. Finsk-ugriska sällskapet och Focis har samarbetat kring utgivningen av ordböcker över språk som är besläktade med finskan, med utgångspunkt i material sammanställt av SUS. Ordboken över voguliska (mansiska) befinner sig alltså i slutskedet. Då Focis grundades 1976 införlivades SUS bibliotek (den nuvarande finsk-ugriska samlingen SUK vid Focis bibliotek), som ständigt utökas genom SUS internationella och inhemska utbyten. Sällskapet ägnar sig fortfarande åt publicering och understöder vetenskaplig forskning och insamling av material på sällskapets forskningsområden med stipendier. Arkiven och samlingarna står till forskarnas förfogande. Finsk-ugriska sällskapets bibliotek överfördes till Focis bibliotek 1978.

Centralens internationella verksamhetsmiljö

I samtliga europeiska länder bedrivs språkforskning, språkvård, ordboksarbete och upprätthållande av samlingar vid nationella institut. Focis är medlem i samarbetsorganet för dessa institut, EFNIL (European Federation of National Institutions for Language, <http://www.efnil.org>). EFNIL grundades 2003 och fungerar som ett gemensamt discussionsforum för instituten samt samlar in och publicerar uppgifter om språkbruk och språkpolitik inom Europeiska unionen. Dessutom ska organisationen främja forskningen rörande de officiellt erkända språken inom Europeiska unionen och uppmuntra till språkstudier samt betona språkets och den kulturella mångfaldens betydelse i Europa. Samtliga EU-länders institut för språkforskning eller enheter som svarar för utarbetande av ordböcker och språkvård tillhör EFNIL. Därutöver är Norges och Islands språknämnder medlemmar i EFNIL i egenskap av observatörer. Största delen av de europeiska

forskningsinstitutet fokuserar på landets majoritetsspråk.

Focis deltar tillsammans med Lantmäteriverket i den permanenta expertgruppen för ortnamn som är underställd FN:s Ekonomiska och sociala råd, (ECOSOC) samt i arbetsgrupperna inom expertgruppens nordiska sektion i syfte att standardisera ortnamnen såväl på nationell som internationell nivå.

Mest samarbete har Focis med Eesti Keele Instituuti och med Språkrådet, som svarar för språkvården i Sverige och är en del av en större institution, Institutet för språk och folkminnen. Dessutom samarbetar Focis nära med motsvarande institut för språkvård i det övriga Norden. Focis har i synnerhet bedrivit forskningssamarbete med institutet för det tyska språket, Institut für Deutsche Sprache, i Mannheim.

Eesti Keele Instituut (EKI) grundades 1947. Från och med 2002 är EKI ett institut för forskning och utveckling underställt det estniska undervisnings- och vetenskapsministeriet. Institutet har cirka 70 anställda. EKI har i uppgift att forska i modernt estniskt skriftspråk, språkets ursprung och historia samt i dialekter och besläktade språk; redigera kulturellt sett centrala grundordböcker och andra publikationer; upprätthålla och komplettera arkiv och samlingar för det estniska språket och därmed nära besläktade språk, samt garantera forskarna tillgång till dem i Estland eller utanför landets gränser; utveckla språkvårdsteorin och främja språkvården i praktiken samt samordna termarbetet och namnvården; handha språkteoretiska och allmänspråkliga frågor och utveckla språkteknologin. EKI:s budget (2008) är 25 466 000 EEK (ca 1 170 000 euro). Medlen fås huvudsakligen från det estniska undervisnings- och vetenskapsministeriet, därtill från försvarsministeriet, Estlands vetenskapsstiftelse och andra källor. Största delen (ungefär en fjärdedel) av medlen anslås för utarbetandet av ordböcker. Cirka 12–15 % av medlen i den årliga budgeten anslås för språkvård, respektive upprätthållandet av samlingarna samt för forskningsprojekt.

I Sverige finns Institutet för språk och folkminnen, som samlar och forskar i dialekter, ort- och egennamn samt folktraditioner, arbetar med språkvård i det svenska språket och

minoritetsspråk, upprätthåller arkiv och uppföljer språkpolitikens utfall. Institutet grundades 2006, och bygger på dialekt-, namn- och folklivsarkiv runtom i landet (Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå) samt språkrådet (Stockholm). Totalbudgeten för 2008 var 57 714 000 SEK (ca 5 603 000 euro) och institutet har cirka 90 anställda.

Svenska Akademien ger ut en svensk ordbok och en ordlista. Svenska Akademiens ordbok beskriver det svenska språkets ordförråd och utveckling från och med Gustav Vasas tid. Projektet har 21 anställda. Svenska Akademiens ordlista utkom första gången 1874. Den nyaste upplagan utkom 2006. Projektet har sju anställda.

Språkbanken är en enhet vid Göteborgs universitet som har i uppgift att bygga upp, upprätthålla och erbjuda ord- och textsamlingar. Enheten ingår i institutionen för det svenska språket och finansieras av den humanistiska fakulteten vid universitetet. Språkbanken har verkat från och med 1975. Lexikaliska institutet grundades 2003. Dess huvudsakliga uppgift är lexikografiskt och lexikologiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Vid institutionen finns nio anställda.

Sammanfattningsvis kan konstateras att verksamhetsfältet för Eesti Keele Instituut i Estland är språkvård, att utarbeta ordböcker och upprätthålla samlingar samt bedriva forskning. I Sverige fördelar sig arbetet på flera aktörer: språkvård och upprätthållande av samlingar samt arkiv sköts vid Institutet för språk och folkminnen och vid olika enheter inom institutet, utarbetandet av ordböcker sker vid Svenska Akademien och upprätthållandet av samlingar samt den lexikografiska forskningen och utvecklingen bedrivs vid en tredje institution, Göteborgs universitet. I Estland finns cirka 70 anställda, i Sverige cirka 125 vid motsvarande institutioner. Antalet anställda vid Focis ligger däremellan (102 årsverken 2009). Till uppbyggnaden påminner Focis mest om Eesti Keele Instituut, även om forskningen relativt sett är större och språkvården relativt sett mindre än vid Focis. I likhet med nästan alla europeiska institut för språkforskning fokuserar EKI endast på landets majoritetsspråk, estniska, medan Focis och Språkrådet är flerspråkiga.

Inhemsk lagstiftning och internationella avtal gällande språket

Enligt 17 § 1 mom. i grundlagen (731/1999) är Finlands nationalspråk finska och svenska. Enligt paragrafens 2 mom. ska det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov på lika grunder. Detta innebär att staten och kommunerna ska sörja för exempelvis servicen inom social- och hälsovården, servicen inom utbildnings- och bildningsväsendet samt informera om dessa. Enligt 17 § 3 mom. i grundlagen har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag.

Med språkliga rättigheter avses på lag eller förordning grundade rättigheter att använda ett visst språk eller vissa språk. Språkliga rättigheter är medborgerliga rättigheter, och som motvikt till dessa har myndigheter eller andra instanser som sköter offentliga uppdrag språkliga skyldigheter, till exempel skyldighet att betjäna medborgarna på deras eget språk.

Språklagen (423/2003) gäller användningen av Finlands nationalspråk, finska och svenska. Lagen innehåller bestämmelser bland annat om på vilka grunder ämbetsdistriktens språkliga ställning fastställs (en- eller tvåspråkiga ämbetsdistrikt), om språket vid domstolar och övriga myndigheter samt om myndigheternas interna tjänstespråk. I självstyrelselagen för Åland (1144/1991) ingår bestämmelser bland annat om svenskans ställning inom landskapet samt om individuella rättigheter att använda finska vid domstolar och hos övriga statliga myndigheter inom landskapet.

Bestämmelser om samernas språkliga rättigheter ingår i den samiska språklagen (1086/2003). Samernas språkliga rättigheter begränsas huvudsakligen till samernas hembygdsområde. Enligt 26 § finns det vid saminget en byrå för samiska språket för över-

sättning och andra lagstadgade uppgifter. Enligt 29 § ska byrån för samiska språket tillsammans med det av saminget tillsatta samiska språkrådet varje mandatperiod ge en berättelse till saminget om tillämpningen av lagstiftningen gällande det samiska språket samt om hur samernas språkliga rättigheter har förverkligats och hur språkförhållandena utvecklats i enlighet med vad därom närmare föreskrivs i av statsrådet utfärdad förordning.

Enligt 2 § i statsrådets förordning om den riksomfattande delegationen för romska ärenden och regionala delegationer för romska ärenden (1019/2003) har den riksomfattande delegationen för romska ärenden i uppgift att bland annat främja stärkandet av romanispråket och den romska kulturen.

Allmänt taget tryggas språkgruppernas språkliga rättigheter i förvaltnings- och rättskipningsärenden genom rätten till tolkning och bestämmelser bland annat i utbildningslagstiftningen.

Konventionen om handikappades mänskliga rättigheter godkändes av FN:s generalförsamling den 13 december 2006, och under-tecknades av Finland den 30 mars 2007. Ratificeringen av konventionen pågår ännu. Enligt konventionen anses teckenspråk jämförbart med talat språk. Enligt konventionen ska staterna erkänna och stödja användningen av teckenspråk.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den offentliga förvaltningens skyldighet att vårda språket och bedriva forskning i anslutning till detta inte ingår i någon annan del av lagstiftningen än i lagen om forskningscentralen för de inhemska språken.

1.2 Bedömning av nuläget

I Finland bedrivs lagstadgad språkvård och språkstandardisering endast vid Focis. Verksamhetsområden inom språkvården är allmän språkvård, vård av myndighets- och EU-språket, namnskicket samt utbildningstjänster. Ovannämnda språkvård är riktad till finskan och den svenska som används i Finland.

Genom sin verksamhet har Forskningscentralen för de inhemska språken karaktären av en sakkunnigorganisation, en serviceorganisation, en forskningsinstitution av universi-

tetstyp och en minnesorganisation. Av Focis uppgifter handlar språkvården, vissa ordböcker och samlingar samt forskningen som stödjer dem om sådana uppgifter som hänför sig till den nationella kulturen och som det finns ett offentligt intresse för att finansiera. Även andra statliga institutioner och privata sammanslutningar i Finland som åtnjuter statsunderstöd deltar i forskningen och upprätthållandet av samlingar.

Språkforskningen vid Focis och universiteten är delvis överlappande. Å andra sidan är de marginella resurserna för språkvård och forskning i samiska, romani och teckenspråk utspridda på olika organisationer.

Med beaktande av att finska är landets huvudspråk och att det inte bedrivs betydande forskning i finska språket någon annanstans än i Finland är resurserna för forskning i det finska språket relativt små. Resurserna för minoritetsspråken är också små och utspridda.

Enligt regeringsprogrammet för Jyrki Katainens regering ska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna utvecklas genom att man kommer att ta i bruk de förslag som lagts fram av Ahtisaaris arbetsgrupp. Under statsministerns ledning ska det utarbetas en långsiktig språkpolitisk strategi för att utveckla de två livskraftiga nationalspråken, och utifrån detta konkretiseras åtgärderna för regeringsperioden. Dessutom utvecklas tillgodoseendet av de teckenspråkigas rättigheter och möjligheterna att stifta en teckenspråkslag utreds. Samernas kulturella autonomi och sametingets verksamhetsförutsättningar utvecklas. Åtgärderna i stimulansprogrammet för samiska språket ska genomföras och resurserna för detta ska tryggas. Målet är att skapa en bestående verksamhetsmodell för att stimulera det samiska språket i samarbete med undervisnings- och kulturministeriet. Därtill läggs en nationell språkstrategi upp. Strategin ska definiera målen och tillvägagångssätten i syfte att göra den nationella språkresursen mångsidigare. Vid utvecklandet av den nationella språkresursen fäster man särskild uppmärksamhet vid samiskans, romanins och teckenspråkets ställning.

Inom undervisnings- och kulturministeriets verksamhetsområde tillsattes den 24 september 2010 en arbetsgrupp och en styrgrupp i

syfte att utarbeta ett program för att vitalisera det samiska språket. Arbetsgruppens mandatperiod löper ut den 31 januari 2011. Programmet ska också innehålla förslag som rör forskning i samiska språk och samisk språkvård. Giellagas-institutet inom den humanistiska fakulteten vid Uleåborgs universitet bedriver forskning i det samiska språket samt ger undervisning i samiska och samisk tolkning. Undervisnings- och kulturministeriet finansierar verksamheten som en riksomfattande specialuppgift för Uleåborgs universitet.

Inom undervisnings- och kulturministeriets verksamhetsområde finns utbildning för teckenspråkstolkare vid yrkeshögskolorna. För utbildningen av klasslärare på teckenspråk ansvarar Jyväskylä universitet. Teckenspråkscentret vid Jyväskylä universitet samordnar också forskningen och undervisningen i finländskt teckenspråk som en riksomfattande specialuppgift med finansiering från undervisnings- och kulturministeriet.

Undervisnings- och kulturministeriet finansierar forskningen och undervisningen i romani samt vidareutvecklingen av dessa verksamheter vid Helsingfors universitet.

2 Målsättning och de viktigaste förslagen

2.1 Målsättning

Propositionens mål är att stärka institutets ställning inom språkvården i finska och svenska och i ordboksarbetet samt i den därtill hörande forskningen och att avlägsna överlappningar med den forskning som bedrivs vid universiteten samt stärka forskningen i samiska och romani vid universiteten och forskningen i teckenspråk vid Finlands Dövas Förbund. Enligt förslaget fortsätter språknämnderna vid institutet dock att utfärda rekommendationer i fråga om språkbruket för samtliga ovannämnda språks del. Enligt propositionen ska institutet allt mer profilera sig som språkvårdande myndighet. Med anledning av vad som ovan anförts, föreslås därtill att Forskningscentralen för de inhemska språken, i och med övergången från sektorforskning till den allt starkare inriktningen på uppgiften som sakkunnig språkvårdsmyn-

dighet, byter namn: på svenska till Institutet för de inhemska språken och på finska till Kotimaisten kielten keskus.

2.2 Alternativ

Stärkandet av förutsättningarna för språkforskningen i de språk som ingår i institutets nuvarande uppgifter har bedömts utgående från följande alternativ.

Det första alternativet är att bevara nuläget där institutets utöver språkvård och därtill hörande forskning även bedriver språkforskning av grundforskningskaraktär. I detta alternativ kan språkforskningen inte stärkas genom att resurserna koncentreras. Alternativet stöder inte heller institutets profilering som sakkunnig språkvårdsmyndighet. Detta alternativ är inte heller ändamålsenligt med tanke på strukturutvecklingen inom sektorforskningen.

Det andra alternativet vore att överföra institutets uppgifter som helhet på universitetsinstitutionens ansvar. Eftersom institutets uppgifter inte omfattar utövning av offentlig makt, kan även universitetsinstitutionen, som står utanför statsförvaltningen, ansvara för dessa uppgifter. Språkvården kan dock anses ha en så nära anknytning till verkställandet av medborgarnas språkliga rättigheter att det är motiverat att genom lag bevara denna uppgift hos en myndighet.

Det tredje alternativet, som denna proposition förordar, är att stärka institutets verksamhet inom språkvården i finska och svenska och inom ordboksarbetet samt inom den därtill hörande forskningen. Enligt förslaget avlägsnas överlappningarna med forskningen vid universiteten, samtidigt som forskningen i samiska och romani vid universiteten samt forskningen i teckenspråk vid Finlands dövas förbund stärks. Språknämnderna vid institutet fortsätter att utfärda rekommendationer för språkbruket för samtliga ovannämnda språks del.

2.3 De viktigaste förslagen

Kärnverksamheten inom institutet i form av språkvården i finska och svenska, ordboksarbetet samt den därtill hörande forskningen stärks. I lagen anges syftet med institutets verksamhet vara att fungera som allmän sakkunnig instans inom språkvården. Detta stöds av att även språknämnderna för samiska, teckenspråk och romani kvarstår inom ramen för institutet.

Arbetsfördelningen mellan institutet och universiteten förtydligas. De forskningsuppgifter som mest har drag av grundforskning överförs till universiteten. Detta innebär att de grundforskningsinriktade uppgifterna i finska språket överförs till Helsingfors universitet och att forskningen i finsk-ugriska språk flyttas till Helsingfors universitet samt Åbo universitet. Genom statsrådets beslut, fattat vid statsrådets allmänna sammanträde, överförs samtidigt den finsk-ugriska bibliotekssamlingen som institutet förvaltar till campusbiblioteket i centrum som hör till Helsingfors universitets bibliotek, och övergår därmed i Helsingfors universitets ägo.

Forskningen i minoritetsspråken stärks genom att de begränsade resurserna koncentreras. De funktioner som hänförs till romani överförs till Helsingfors universitet, där det redan för närvarande bedrivs forskning och undervisning i romani. För samiskans del överförs motsvarande verksamhet till Uleåborgs universitet. Giellagas-institutet vid Uleåborgs universitet bedriver forskning i de samiska språken.

De funktioner som hänförs till teckenspråk överförs till Finlands Dövas Förbund. Finlands Dövas Förbund är ett riksomfattande centralförbund med 44 medlemsföreningar. Förbundets uppgift är att garantera dövas mänskliga rättigheter och jämlika möjligheter. Finlands Dövas Förbund stöds redan med offentliga medel, och intresseorganisationens särskilda uppgift är att förbättra teckenspråkets ställning i samhället.

De föreslagna arrangemangen innebär även att man flyttar över anställda till de organisationer som tar emot uppgifterna. Förslaget gäller totalt 11 tjänster eller arbetsavtalsförhållanden där personer övergår till arbetsav-

talsförhållanden vid universiteten eller Finlands Dövas Förbund.

3 Konsekvenser

3.1 Ekonomiska konsekvenser

Propositionen har inga direkta ekonomiska konsekvenser för den statliga ekonomin, eftersom den verksamhet som överförs till andra instanser också framöver finansieras med statliga medel. Lönekostnaderna exklusive bikostnader för de elva tjänster som enligt förslaget överförs till andra instanser uppgår för närvarande till ca 392 500 euro.

Till Helsingfors universitet överförs enligt förslaget två tjänsteinnehavare som bedriver grundforskning i det finska språket, två tjänsteinnehavare som bedriver forskning i romani och dessutom de uppgifter som hänförs sig till forskningen i de finsk-ugriska språken som sköts av två anställda i arbetsavtalsförhållande, och som pensionerar sig inom år 2011. I samband med att den finsk-ugriska samlingen överförs till Helsingfors universitet överförs också bibliotekarietjänsten, vars nuvarande innehavare pensionerar sig inom 2011.

Till Åbo universitet överförs enligt förslaget en forskare inom den finsk-ugriska språkforskningen. Personen i fråga har för närvarande har ett arbetsavtalsförhållande på viss tid, och utarbetar en ordbok över det voguliska språket (mansiska). Arbetsplatsen är redan förlagd till Åbo universitet.

Till Uleåborgs universitet överförs enligt förslaget två forskare i samiska, och deras arbetsplatser är redan förlagda till det samiska språkområdet i Utsjoki respektive Enare. I det ena fallet handlar det för närvarande om ett tjänsteförhållande och i det andra om ett arbetsavtalsförhållande.

Till Finlands Dövas Förbund överförs enligt förslaget en forskare i arbetsavtalsförhållande. Personen i fråga är framför allt chefredaktör för en ordbok i teckenspråk och sköter också andra teckenspråksuppdrag. Arbetsplatsen är redan nu förlagd till Finlands Dövas Förbund.

Institutets finsk-ugriska samling omfattar ca 1100 hyllmeter, dvs. 80 328 band. Den anses vara världens bästa bibliotek i uralistik.

En raritet av stort värde anses vara de böcker på besläktade språk som trycktes i Sovjetunionen 1920—1939, och som omfattar 565 band. Bibliotekets största användarkategori utgörs av forsknings- och undervisningspersonal samt studerande vid Helsingfors universitet. Det är svårt att bestämma samlingens värde i reda pengar. Avsikten är att samlingen genom statsrådets beslut överförs till Helsingfors universitet och uppbevaras i anslutning till universitetets egen samling i uralistik.

Undervisnings- och kulturministeriet har våren 2011 förhandlat om överföringarna med de mottagande universiteten och Finlands Dövas Förbund. Med de mottagande organisationerna har ministeriet avtalat om hur de personer som överförs tas emot, om att personernas avlöning tryggas minst på nuvarande nivå och om de uppgifter som organisationerna förbinder sig att svara för. Avtalens bindande karaktär förutsätter att denna proposition godkänns, vilket skulle innebära att överföringarna genomförs den 1 januari 2012. De personalkostnader överföringarna förorsakar universiteten kompenseras med medel ur moment 29.40.50 i statsbudgeten (statlig finansiering av universitetens verksamhet). Kompensationen till Finlands Dövas Förbund ska enligt förslaget utbetalas med vinstmedel från Veikkaus och penninglotterier under moment 29.40.53 i statsbudgeten (främjande av vetenskapen). Överföringen av personal förutsätter dessutom att de anställda som överförs och deras nya arbetsgivare ingår arbetsavtal.

3.2 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet och samhällliga konsekvenser

Propositionen förtydligar och profilerar institutets ställning som sakkunnig myndighet inom språkvården, särskilt i förhållande till den forskning som bedrivs vid universiteten. Samtidigt syftar förslaget till att lyfta fram institutets samhällliga serviceuppdrag genom att i lagen föreskriva att syftet med myndighetens verksamhet är sakkunniguppgifter inom språkvården. Ett klart och begripligt språkbruk på finska och svenska stärker samhällets funktion.

En koncentration av resurserna för samiska, romani och teckenspråk i enlighet med förslaget kan, jämfört med nuvarande modell där de knappa resurserna splittrats upp på olika organisationer, betraktas som en metod i syfte att stärka forskningen i och utvecklingen av dessa språk. Språknämnderna också för dessa språk kvarstår vid institutet, vilket garanterar att de beaktas som en del av den finländska språkpolitiken och språkvården.

4 Beredningen av ärendet

4.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial

Forskningscentralen för de inhemska språken har utvärderats 2007 och 2008 (undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior 2008:6). Utvärderingen sammanföll tidsmässigt med de ekonomiska och administrativa reformerna av sektorforskningen och universiteten. I utvärderingen behandlades Focis ställning inom statsförvaltningen och inom ramen för undervisnings- och kulturministeriets styrning, dess förhållande till andra närstående organisationer, Focis uppgifter, interna organisation och förvaltning. I utvärderingen föreslogs bland annat att Focis kvarstår som en statlig myndighet, att överlappningar med andra organisationer avlägsnas och att olika samarbetsmodeller ska utnyttjas på bred front.

År 2008 tillsatte undervisnings- och kulturministeriet en andra, bredbasig arbetsgrupp som fick i uppdrag att särskilt fastställa Focis centrala uppgifter med beaktande av den föregående arbetsgruppens utvärdering, strukturreformen av sektorforskningen och produktivetsprogrammet. Arbetsgruppen skulle dessutom föreslå hur Focis nuvarande verksamhet kan reformeras så att språkvården för nationalspråken och minoritetsspråken tryggas i Finland, samt föreslå nödvändiga ändringar i författningen, finansieringsarrangemangen och personalresurserna. Arbetsgruppens förslag publicerades i serien undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:1. Arbetsgruppens förslag var föremål för ett omfattande remissförfarande. Denna proposition

bygger huvudsakligen på arbetsgruppens förslag.

Undervisnings- och kulturministeriet, Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors universitet, Uleåborgs universitet, Åbo universitet och Finlands Dövas Förbund har förhandlat och avtalat om de uppgifter och den personal som överförs samt om villkoren för och finansieringen av förflyttningarna.

Forskningscentralen för de inhemska språken har fört förhandlingar i enlighet med lagen om samarbete inom statens ämbetsverk (651/1988) med den personal som överförs. Personalen har inte motsatt sig förflyttningarna.

Undervisnings- och kulturministeriet har förhandlat med sametinget i enlighet med 9 § i sametingslagen (974/1995).

4.2 Remissyttranden och hur dessa beaktats

Utlåtande om utkastet till propositionen inbegärdes av och inkom från följande remissinstanser: Forskningscentralen för de inhemska språken, Förhandlingsorganisationen för offentliga sektorns utbildade FOSU rf, Finlands Dövas Förbund rf, Lantmäteriverket, Utbildningsstyrelsen, Sametinget/Sámediggi, Sanastokeskus TSK ry, Finska Litteratursällskapet SKS, Finlands Akademi, Svenska Finlands Folkting, Svenska Litteratursällskapet i Finland SLS, Äidinkielen Opettajien Liitto (Modersmåslärarnas förbund), justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet/Delegationen för romska ärenden, finansministeriet och statsrådets kansli. Utlåtanden inbegärdes också av samtliga universitet. Utlåtande inkom från Suomen yliopistot- Finlands universitet UNIFI rf samt Aalto-universitetet, Svenska handelshögskolan, Åbo Akademi samt Helsingfors, Jyväskylä, Uleåborgs, Tammerfors, Åbo respektive Vasa universitet. Utlåtande erhöles inte från Löntagarorganisationen Pardia ry., Suomalais-Ugrilainen Seura, Minoritetsombudsmannen, Östra Finlands respektive Lapplands universitet, Villmanstrands respektive Tammerfors tekniska universitet, Sibelius Akademin och Bildkonstakademin. Förbundet för den offentliga sektorn och väl-

färdsområdena (JHL rf.) samt Teaterhögskolan konstaterade att de inte hade något att anföra.

Allmänt

I remissvaren understöder man att institutet kvarstår som ett ämbetsverk underställt undervisnings- och kulturministeriet och fortsättningsvis ska vara nära knutet till de nationella språken och den nationella kulturen, med ett centralt ansvar för språkvården av de finska och svenska språken och ordboksarbetet på dessa språk samt forskningen och undervisningen i dem som modersmål. I flera av utlåtandena betonas tryggheten av resurserna för dessa grundläggande uppgifter.

Mest positiva till propositionen på en allmän nivå förhöll sig justitieministeriet, finansministeriet samt Sanastokeskus TSK, Finlands Akademi, Svenska Litteratursällskapet, Åbo och Vasa universitet och Finlands universitet UNIFI rf, som emellertid påminner om att utgångspunkterna för forskningen vid sektorforskningsinstituterna skiljer sig från den forskning som bedrivs vid universiteten, och att universiteten inte har i uppgift att sköta forskning som tjänar myndighetsuppdrag. Det centrala i överföringen av arbetsuppgifter och personal är att se till att det finns resurser på lång sikt för dessa funktioner.

Svaren förhöll sig positivt till att samtliga språknämnder kvarstår inom institutet, liksom samordningen av språkvården på samiska, teckenspråk respektive romani, även om förslaget i praktiken ansågs i någon mån motstridigt.

Justitieministeriet understöder förslagets målsättningar och konstaterar dessutom att det är sakligt motiverat att stifta en lag om institutets ärenden, eftersom det har i uppgift att främja olika språkgruppers möjligheter att använda sitt eget språk samt dessa språks kulturella och samhällsliga utveckling. Enligt statsrådets kansli beaktar propositionen inte i tillräcklig grad helhetsutvecklingen för sektorforskningens del, enligt vilken de statliga sektorforskningsinstituterna ska samlas till större enheter; således anses det inte rationellt att gå in för en särlösning vid reformen av en enda enhet inom sektorforskningen.

Statsrådets kansli kritiserar också att förslaget grundar sig på de förslag som lades fram av arbetsgruppen för Focis från 2010, och inte på undervisnings- och kulturministeriets förslag till koncerntänkande (en sammanslagning av Focis med Finlands Akademi). FOSU påminner om att man inte längre kan ställa sådana krav som gäller sektorforskning på institutet i och med dess nya roll, som fokuserar på språkvård, ordboksarbete och skötseln av samlingarna samt på forskning i anslutning till dessa uppgifter.

Osäkerheten är störst i fråga om förslaget att överföra uppgifter som hänför sig till minoritetsspråken (samiska, teckenspråk och romani) från institutet till universiteten; i remissvaren ingår bl.a. reflexioner kring hur universitetens autonomi och profilering påverkar kontinuiteten i forskningen kring minoritetsspråken. Man fruktar också bl.a. att kontakterna mellan forskningen vid universiteten och institutets språkvårdsarbete försvagas. Sametinget förhåller sig mest kritiskt till de föreslagna förändringarna för det samiska språkets del, vilket presenteras närmare i avsnittet om samiskan.

Forskningscentralen för de inhemska språken betonar i sitt eget utlåtande bl.a. sin unika ställning som det enda ämbetsverket som sätter sig in i språkliga ärenden. I egenskap av sakkunnig beträffande språkbruket behöver institutet också framledes forskningsbaserad kunskap om respektive språk. Därför föreslår Forskningscentralen för de inhemska språken att det nuvarande namnet bibehålls. Därtill anser Focis att den nya lagen allttjämt ska föreskriva om en separat svensk enhet vid institutet.

Institutets uppgifter

Enligt utlåtandet från Forskningscentralen för de inhemska språken kan den ”rådgivning”, vilken anges som institutets allmänna uppgift (3 § 1 mom.) uppfattas som rådgivande språkvård i snäv bemärkelse. Om man däremot avser språkupplysning av mer vittgående karaktär, som omfattar rådgivning, publikationer och andra former av språkupplysning, vore det bättre att tala om språkupplysning och experttjänster.

Justitieministeriet fäster uppmärksamhet vid följande punkt i lagförslagets 2 §: "[Centralens] syfte är att som språksakkunnig främja det samhälleliga bruket av de språk som hör till centralens verksamhetsområde." Om det till exempel gäller språkvård, bör man i den fortsatta beredningen överväga att precisera bestämmelsen. Särskilt formuleringen på svenska är delvis svårbegriplig.

I flera utlåtanden föreslås att 3 § i lagförslaget även bör definiera upprätthållande och utveckling av med tanke på forskningen viktig infrastruktur, språkkorpusar och -arkiv som en av institutets uppgifter. Anledningen är att institutet är bäst skickat att förvalta och utveckla samlingarna på nationalspråken och erbjuda tjänster till universiteten.

Jyväskylä universitet föreslår att institutet ska få expertuppgifter som syftar att stärka invandrarspråken i Finland. Lantmäteriverket uttrycker även sin oro över kontinuiteten i ortnamnsvården för samiskans del.

Den svenska enheten

Svenska Finlands Folkting konstaterar att det inte är motiverat att utelämna den svenska enheten ur propositionens paragrafer på lagstiftningsnivå. Enligt Folktinget bör enheten fortsättningsvis omnämnas på författningsnivå. Också Forskningscentralen för de inhemska språken och en del andra instanser föreslår att det till lagen fogas en paragraf som föreskriver att institutet organiseras så att det finns en särskild enhet inom institutet för skötseln av ärenden på svenska.

De samiska språken

Sametinget konstaterar de riktlinjer gällande sametinget och de samiska språken som ingår i regeringsprogrammet för Katainens I regering. Enligt sametinget bör ovannämnda avsnitt i regeringsprogrammet beaktas i full utsträckning vid den fortsatta beredningen av lagförslaget. Den samiska språkfrågan bör behandlas separat då institutet omorganiseras. För propositionens del föreslår sametinget att den samiska språkvården och de uppgifter som hänför sig till denna överförs till samiska språkbyrån vid sametinget, och att

den samiska språknämndens uppgifter överförs till språkrådet vid sametinget.

Uleåborgs universitet föreslår att vart och ett av de tre samiska språken får en egen sektion vid institutet, eftersom en enda språknämnd inte kan svara för skötseln av alla tre språk.

Romska språk

Social- och hälsovårdsministeriet samt Delegationen för romska ärenden konstaterar att den föreslagna reformen av lagen inte nödvändigtvis stärker forskningen och undervisningen i romani, eftersom det i praktiken handlar om precis samma personer som sköter forskningen och undervisningen, men att reformen i sin helhet främjar det romska språkets ställning, under förutsättning att tillräckliga resurser tryggas för forskningen och undervisningen i romani på universitetsnivå.

Teckenspråk

Helsingfors universitet understöder förslaget att överföra teckenspråket till Finlands Dövas förbund. De flesta remissinstanser tar inte ställning i ärendet. Jyväskylä universitet oroar sig över att vissa uppgifter överförs till Finlands Dövas förbund, men föreslår inte direkt var dessa uppgifter bör placeras.

Social- och hälsoministeriet konstaterar att minoritetsspråkens status är högre vid universiteten än i förbundet, och finansieringen stabilare. För att teckenspråket ska behandlas på lika grunder som samiska och romani, bör man överväga att överföra de funktioner som hänför sig till teckenspråken till Jyväskylä universitet.

Enligt Finlands Dövas förbund innehåller propositionen ändringar som på ett principiellt plan försvagar ställningen för dem som använder sig av teckenspråk. Forskningen i såväl teckenspråk som åtminstone de två andra minoritetsspråken som omnämns i grundlagen, samiska och romani, bör tryggas på författningsnivå. Det är en förståelig, men ingalunda stabil lösning att propositionen innehåller separata avtal för hur forskningen ska skötas, vilket bl.a. beror på universitetens autonomi. Enligt förbundet är det däremot bra, att man genom den föreslagna lösningen

försäkras sig om en nära kontakt till de teckenspråkigas samfund. Enligt Finlands Dövas förbund väger organisationers remissvar mindre än ämbetsverks. Därför är förslaget att överföra teckenspråket till förbundet besvärligt med tanke på teckenspråkets status. Förbundet föreslår att representationen för samiska, romani och teckenspråk även bör omnämnas i bestämmelserna om delegationen för institutet. De Dövas förbund anser att det är positivt att propositionen lyft upp det finlandssvenska teckenspråket vid sidan om det finska.

Språknämnderna

Att språknämnderna föreslås fortsätta sitt arbete inom ramen för institutet vann allmänt bifall. Vissa remissinstanser önskar att språknämndernas verksamhetsförutsättningar ska tryggas. De Dövas Förbund föreslår att man i bestämmelserna även bör beakta antalet språk som är underställda nämnderna. Sametinget föreslår att de uppgifter som handhas av den samiska språknämnden överförs till språkrådet vid sametinget. Aalto-universitetet föreslår att en nämnd för författningsspråket bör tillsättas vid institutet. Jyväskylä universitet anser att språknämnderna borde lägga större vikt vid verkställigheten av språkpolitiken.

Delegationen

Finlands Dövas Förbund föreslår att det till lagen och förordningen fogas ett särskilt omnämnande av vikten av att samiska, romani och teckenspråk finns företrädade då man utser medlemmar som företräder olika intressegupper till delegationen för institutet.

Institutets namn

Forskningscentralen för de inhemska språken, Uleåborgs universitet, Finska Litteratursällskapet och Åbo Akademi förespråkar att det nuvarande namnet bibehålls. Focis motiverar bevarandet med att forskningsarbetet fortgår samt med det extra arbete och de tilläggskostnader ett namnbyte föranleder.

Om namnet byts ut, är alternativen: Institutet för de inhemska språken och på finska Kotimaisten kielten keskus.

Utkastet till förordning

Forskningscentralen för de inhemska språken anser att kravet i 1 § på högre högskoleexamen för personalen bör slopas. Dessutom bör det maximala antalet medlemmar i respektive språknämnd höjas från sju medlemmar till åtta medlemmar, så att den sakkunskap som företrädarna för olika intressegupper står för kan utnyttjas möjligast heltäckande. För minoritetsspråken del bör det angående medlemmarna i språknämnderna inte ingå något särskilt omnämnande om att en medlem ska vara anställd vid institutet. Också De Dövas Förbund förespråkar att antalet medlemmar i delegationen utökas till åtta.

Hur remissvaren beaktats i propositionen

Propositionens allmänna och detaljmotiveringen samt 9 § och ikraftträdandebestämmelserna har ändrats och kompletterats utgående från remissvaren. I utkastet till statsrådets förordning som medföljer som bilaga, har behörighetsvillkoren för personalen därtill slopats och bestämmelserna om utnämningen av medlemmar till och det maximala antalet medlemmar i språknämnderna ändrats. På förordningsnivå har dessutom fogats en bestämmelse om att det ingår en svensk enhet i organisationen. I propositionen ingår också bestämmelser om institutets uppgifter, vilka preciseras i förhållande till den forskning som bedrivs vid universiteten. Av den anledningen har inte heller Sametingets övriga förslag angående hur språkforskningen eller -vården kan utvecklas och inte heller övriga förslag beaktats.

5 Avhängighet av andra propositioner

Propositionen är inte avhängig av andra propositioner.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1 §. Organisatorisk ställning. Institutet för de inhemska språken föreslås kvarstå som ett ämbetsverk inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Institutet har tidigare fungerat som ett betalningsställe som ministeriet som räkenskapsverk fördelat sin betalningsrörelse och bokföring på. Betalningsställena uppgör dock inte bokslut, utan deras bokföring är en del av räkenskapsverkets bokföring. Lagen och förordningen om statsbudgeten ändrades från början av 2010. I samband med detta ändrades termen räkenskapsverk till bokföringsenhet enligt 12 a § i lagen om statsbudgeten (1096/2009) och samtidigt slopades termen betalningsställe. Med stöd av 69 b § i förordningen om statsbudgeten hör bland andra Forskningscentralen för de inhemska språken som ämbetsverk till undervisnings- och kulturministeriets bokföringsenhet.

2 §. Verksamhetens syfte. Institutet för de inhemska språken är det enda ämbetsverket inom statsförvaltningen som har språkvård som lagstadgad uppgift. Denna uppgift omfattar inte utövning av offentlig makt, utan handlar om att främja ett tydligt och förståeligt språkbruk genom rekommendationer och om aktiv samhällelig verksamhet som sakkunnig inom språkvården. Ett tydligt och förståeligt språkbruk på olika samhälleliga sektorer, såväl hos myndigheter som inom den privata sektorn, ökar hela samhällets funktion och kostnadseffektivitet. Institutet ska enligt förslaget i egenskap av språksakkunnig främja ett gott och tydligt språkbruk i samhället av de språk som hör till dess verksamhetsområde.

3 §. Uppgifter. Institutets främsta uppgift är att bedriva språkvård i nationalspråken, finska och svenska. Språkvård innebär att påverka språkbruket på flera olika sätt. Språkvård delas in i korpusvård, textvård och statusvård. Språkvården beskriver språkbruket och ger utifrån beskrivningarna språkbrukarna så ändamålsenliga anvisningar som möjligt. Korpusvården vårdar och styr skrift- och tal-språket, språkstrukturen, ordförrådet och namnbeståndet. Informationen sprids via tid-

skrifter, handböcker, elektroniska tjänster, artiklar, ordböcker och ordlistor samt föreläsningar. Inom textvården granskas språkbruket i enskilda situationer. Syftet är att hjälpa skribenterna så att de texter de producerar fungerar så bra som möjligt. Vanliga arbetsformer inom textvården är utbildning, språklig konsultation och språkgranskning. Statusvården iakttar och beskriver den språkliga utvecklingen och språkets uppgift i samhället. Genom språkpolitiska ställningstaganden försöker statusvården påverka de språkliga attityderna. Skötseln av institutets uppgifter förutsätter att språksamlingarna och -arkiven upprätthålls och utvecklas. Målet är att stödja språkbrukarna att i största möjliga utsträckning använda sitt eget språk på viktiga samhällsområden i stället för att övergå till något annat språk. Rådgivningen som ingår i institutets uppgifter, omfattar språkupplysning, dvs. publikationsverksamhet och andra former av språkupplysning.

Enligt paragrafens 2 mom. är institutets uppgift fortfarande att som statlig sakkunnig inom språkvården samordna den språkvård i samiska, teckenspråk och romani som bedrivs vid universiteten och på annat håll med offentliga medel. Även i fråga om dessa språk bedrivs dock språkvård fortfarande i språknämnderna som verkar vid institutet och som det enligt förslaget föreskrivs om 4 §. Därtill föreslås 6 § föreskriva om institutets delegation som är ett viktigt organ i planeringen av samarbetet med olika intressegrupper. Samordningen ska enligt förslaget ske i synnerhet med stöd av arbetet vid ovan nämnda nämnder.

4 §. Språknämnder. I fråga om de språk som hör till institutets verksamhetsområde ska språknämnderna enligt förslaget liksom för närvarande fungera som sakkunnigorgan inom språkvården. Avsikten är att genom förordning av statsrådet föreskriva om utnämningen av medlemmar på viss tid till respektive nämnd.

I paragrafens 2 mom. föreslås språknämnderna utfärda rekommendationer av principiell och allmän karaktär i fråga om språkbruket. Närmare bestämmelser om språknämndernas verksamhet och behandling av ären-

den i språknämnderna ges enligt förslaget i institutets arbetsordning. Genom undervisnings- och kulturministeriets resultatstyrning säkras att stödtjänsterna för språknämnderna fungerar.

5 §. Direktör. Institutet har enligt förslaget en direktör vars uppgift är att leda, övervaka och utveckla institutets verksamhet. Direktören föreslås därtill svara inför undervisnings- och kulturministeriet för att verksamheten är resultatrik och att målen nås. Institutets verksamhet ska enligt förslaget styras enligt de normala principerna för statens resultatstyrning. Direktören föreslås fastställa institutets arbetsordning och avgöra institutets ärenden på föredragning, om inte arbetsordningen bestämmer annat. Direktören kan också enligt förslaget i enskilda fall avgöra ett ärende som annars skulle avgöras av någon annan av institutets anställda. Direktören föreslås därmed ansvara för både institutets förvaltning och verksamhetens riktlinjer.

6 §. Delegation. I paragrafen föreskrivs enligt förslaget om institutets delegation, vars uppgift är att stödja institutets verksamhet. Delegationen har enligt förslaget inte beslutanderätt i fråga om ämbetsverkets verksamhet, men kan ta initiativ för att utveckla och rikta verksamheten. Därtill ska delegationen enligt förslaget främja institutets samarbete med olika intressegrupper. Enligt förslaget ska man sträva att beakta minoritetsspråkens representation vid tillsättandet av delegationen. Om tillsättandet av delegationen föreskrivs enligt förslaget genom förordning av statsrådet.

7 §. Rätt att ta emot donationer. I lagen om statsbudgeten (423/1988, ändr. 1096/2009) och förordningen som utfärdats med stöd av den (1243/1992, ändr. 1786/2009) bestäms om statliga ämbetsverks möjligheter att ta emot donations- och testamentsmedel och om användning av sådana medel. Ifrågasvarande bestämmelser gäller även institutet, men för tydlighetens skull föreslås att bestämmelsen innefattas i lagen om Institutet för de inhemska språken, eftersom institutet i synnerhet mottar donationer i form av språkmaterial.

8 §. Finansiering av ämbetsverket. I paragrafen föreskrivs enligt förslaget om finansieringen av ämbetsverket i enlighet med gäl-

lande lag. Institutets finansiering avviker från det normala sättet att finansiera statliga ämbetsverk där en verksamhetsutgift anvisas ur statsbudgeten för att täcka kostnaderna för ämbetsverkens verksamhet. Orsaken till att ämbetsverkets utgifter i första hand täcks genom statsunderstöd torde vara att institutet grundades genom att sammanslå stiftelser och andra sammanslutningar som drevs med statsstöd. Institutets verksamhetsförutsättningar tryggas genom att paragrafen bevaras i lagen.

9 §. Närmare bestämmelser. I den föreslagna paragrafen föreskrivs om bemyndigande att utfärda förordning. Enligt förslaget utfärdas genom förordning av statsrådet noggrannare bestämmelser om behörighetsvillkoren för institutets direktör, utnämmandet av direktören, antalet medlemmar i nämnderna och delegationen och valet av medlemmar. Avsikten är att bestämmelser om institutets organisation också föreskrivs genom förordning av statsrådet. Den lagstadgade språkvården, rådgivningen och ordboksarbetet på svenska samt forskningsuppdraget i anslutning till detta förutsätter en egen på författningsnivå specificerad enhet för skötseln av ärenden på svenska vid institutet.

10 §. Ikraftträdande. Avsikten är att lagen träder i kraft snarast möjligt. Enligt förslaget upphävs samtidigt lagen om forskningsinstitutet för de inhemska språken 48/1976. Därtill ingår i den föreslagna paragrafen att de nuvarande språknämnderna och delegationen fortsätter till slutet av sin mandatperiod. Forskningscentralen för de inhemska språken omnämns i kommunindelningenslagen (1698/2009) och språklagen (423/2003) i egenskap av remissinstans i vissa ärenden som gäller ortnamn. Därför ska namnändringen enligt förslaget beaktas i övergångsbestämmelsen.

2 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Avsikten är att genom förordning av statsrådet föreskriva om ärenden som gäller institutets interna organisation, som omnämns i lagförslagets 9 §. Därtill föreskriver undervisnings- och kulturministeriets förordning (1293/2010) med stöd av 8 § i lagen om

grunder för avgifter till staten (150/1982, ändr. 348/1994) om avgifter för prestationer av Forskningscentralen för de inhemska språken. Denna betalningsförordning kommer att ändras så att institutets nya namn införs i den och 1 § 6 punkten stryks.

3 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2012.

4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Enligt 119 § 2 mom. i grundlagen ska de allmänna grunderna för statsförvaltningens organ regleras genom lag om deras uppgifter omfattar utövning av offentlig makt, men i övrigt kan bestämmelser om statsförvaltningens enheter utfärdas genom förordning. Institutets uppgifter omfattar inte sådana uppgifter eller beslut vars konsekvenser påverkar

privata rättssubjekt. Enligt lagförslaget omfattar institutets uppgifter inte utövning av offentlig makt.

Institutet har dock till uppgift att stödja medborgarens rätt till det egna språket och den egna kulturen, som tryggas genom 17 § i grundlagen. Genom att bevara språkvården som institutets och dess språknämnders lagstadgade uppgift främjas olika språkgruppers möjligheter att bruka det egna språket samt den kulturella och samhällsliga utvecklingen för ifrågavarande språkgrupps del. På grund av detta är det ändamålsenligt att genom lag stifta om institutet och dess uppgifter, trots att institutets uppgifter inte omfattar utövning av offentlig makt.

Med stöd av vad som anförts ovan kan den föreslagna lagen stiftas i vanlig lagstiftningsordning.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om Institutet för de inhemska språken

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Organisatorisk ställning

Institutet för de inhemska språken är ett ämbetsverk som hör till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde.

2 §

Verksamhetens syfte

Institutets syfte är att i egenskap av expertorgan i språkfrågor främja språkbruket i samhället när det gäller de språk som hör till institutets verksamhetsområde.

3 §

Uppgifter

Till institutets uppgifter hör språkvård av finska och svenska språken, rådgivning och ordboksarbete samt forskning med anknytning till språkvård och ordboksarbete.

Institutet ska dessutom samordna språkvården av samiska, teckenspråk och romani.

4 §

Språknämnder

I anslutning till institutet finns det språknämnder för finska språket, svenska språket

och samiska språket samt språknämnder för teckenspråk och för romani.

Nämndernas uppgift är att inom sitt respektive område utfärda rekommendationer av allmän eller principiell natur när det gäller språkbruket.

5 §

Direktör

Institutet har en direktör.

Direktören leder, övervakar och utvecklar institutets verksamhet och ansvarar inför undervisnings- och kulturministeriet för verksamhetens resultat och för att de uppsatta målen nås.

Direktören fastställer institutets arbetsordning.

Direktören avgör institutets ärenden på föredragning, om inte något annat bestäms i arbetsordningen. Direktören får i enskilda fall överta avgörandet av ett ärende som annars skulle avgöras av någon annan som står i anställningsförhållande till institutet.

6 §

Delegation

Vid institutet finns en delegation som stödjer dess verksamhet. Delegationen behandlar verksamhetens utveckling och inriktning, tar initiativ som gäller dessa och främjar institutets samarbete med olika intressegrupper.

7 §

Rätt att ta emot donationer

Institutet har rätt att ta emot donationer för sin verksamhet.

8 §

Finansiering av ämbetsverket

I statsbudgeten upptas årligen ett anslag för finansiering av institutets verksamhet.

Det anslag som avses i 1 mom. ska i första hand anvisas från tippningsvinstmedel som i statsbudgeten anvisats för främjande av vetenskapen.

9 §

Närmare bestämmelser

Bestämmelser om behörighetsvillkoren för institutets direktör, om utnämmandet av direktör, om antalet medlemmar i nämnderna och delegationen och valet av dem samt vid

behov om institutets organisation utfärdas genom förordning av statsrådet.

10 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs lagen om forskningscentralen för de inhemska språken (48/1976).

De språknämnder och den delegation som tillsatts före ikraftträdandet av denna lag fortsätter verksamheten till slutet av sin mandatperiod.

Direktören för forskningscentralen för de inhemska språken har rätt att använda hedertiteln professor till slutet av sin mandatperiod.

Övriga hänvisningar i lagstiftningen till forskningscentralen för de inhemska språken betraktas som hänvisningar till Institutet för de inhemska språken.

Åtgärder som krävs för verkställigheten av denna lag får vidtas innan lagen träder i kraft.

Helsingfors den 28 oktober 2011

Republikens President

TARJA HALONEN

Undervisningsminister *Jukka Gustafsson*

Statsrådets förordning om Institutet för de inhemska språken

Utfärdad i Helsingfors den2011

I enlighet med statsrådets beslut, fattat efter föredragning från undervisnings- och kulturministeriet, föreskrivs med stöd av 9 § i lagen om Institutet för de inhemska språken (x/2011):

1 §

Behörighetsvillkor för direktören

Institutets direktör ska ha doktorsexamen, förtrogenhet med institutets verksamhetsområde samt i praktiken visad ledarförmåga och ledarerfarenhet.

2 §

Utnämning av direktören

Institutets direktör utnämns av undervisnings- och kulturministeriet.

3 §

Den svenska enheten

Institutet har en separat enhet för verksamheten på svenska.

4 §

Delegationens medlemsantal och val av medlemmar

Institutet utnämner för tre år i sänder minst åtta och högst tolv medlemmar till delegatio-

nen. En av medlemmarna ska representera institutets personal.

5 §

Val av medlemmar till språknämnderna

Efter att ha hört delegationen utser institutets direktör minst fyra och högst åtta medlemmar till varje nämnd för tre år i sänder.

En av medlemmarna i såväl den finska som den svenska språknämnden ska representera institutets personal.

Bland medlemmarna väljer direktören en ordförande och en vice ordförande för varje nämnd.

6 §

Ikraftträdandebestämmelse

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2012.